Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle valtioneuvoston kirjelmästä (U 69/2022 vp) Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä (COM(2022) 209 final)

Viite: Liikenne- ja viestintävaliokunta tiistai 27.09.2022 klo 12.00 / U 69/2022 vp / Lausuntopyyntö; kirjallinen lausunto

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi kirjelmää yleissopimuksen näkökulmasta.

Kirjelmän keskeinen sisältö

Euroopan komissio antoi 11.5. 2022 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisemiseksi ja torjumiseksi (COM (2022) 209 final, jäljempänä asetus). Nyt käsiteltävä asiakirja on valtioneuvoston laatima muistio ehdotuksesta.

Asetusehdotus perustuu digipalvelusäädökseen ja täydentää sitä säännöksillä, joilla puututaan verkkovälitteisen lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan asettamiin erityishaasteisiin. Uuden lainsäädäntöinstrumentin myötä komissio panee täytäntöön kesällä 2020 julkaistua EU:n strategiaa lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjunnan tehostamiseksi (E 106/2020 vp) vahvistamalla tähän linkittyvää lainsäädännöllistä viitekehystä.

Komission ehdotuksen tavoitteena on muodostaa selkeä ja sitova oikeudellinen kehys, jonka avulla voidaan torjua ja ennaltaehkäistä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa. Ehdotus pyrkii myös luomaan vahvat suojatoimet, jotta palveluntarjoajat saavat oikeusvarmuuden ja perusoikeuksien kunnioittaminen voidaan varmistaa kaikkien osapuolten osalta.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan valtioneuvoston kanta kirjelmässä on perusteltu eikä siihen ole erityistä huomauttamista.

- Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että tehokkaat ja pakolliset torjuntatoimet tulee ulottaa kaikkeen lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa esittävään materiaaliin, riippumatta siitä katsotaanko se luonteeltaan seksuaaliseksi väkivallaksi vai ei.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Tulevalla asetuksella pyritään ennalta ehkäisemään ja puuttumaan verkkovälitteiseen lapsiin kohdistuvaan seksuaaliseen väkivaltaan. Verkossa tapahtuva lapsiin kohdistuva väkivalta on laaja ja vaikeasti hallittava ongelma. Kuten komissiokin toteaa: ”Vaikka lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ja lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava kuvamateriaali on kriminalisoitu kaikkialla EU:ssa vuonna 2011 hyväksytyllä lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevalla direktiivillä, on selvää, että EU ei edelleenkään suojele lapsia seksuaaliväkivallan uhriksi joutumiselta ja että verkkoulottuvuus on erityinen haaste” (asetus, kohta 1 Ehdotuksen tausta). Asetuksessa viitataan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24 artiklan 2 kohtaan ja todetaan, että lapsen oikeuksien suojelu sekä verkossa että sen ulkopuolella on yksi unionin prioriteeteistä.

Lapsen oikeuksien sopimuksen YK:n lapsen oikeuksien komitea on antanut yleiskommentin lapsen oikeuksista digitaalisissa ympäristöissä (yleiskommentti nro 25[1]), jossa se toteaa muun muassa seuraavasti:

> ”Digitaalisen ympäristön mukanaan tuomilla mahdollisuuksilla on yhä tärkeämpi rooli lasten kehityksessä, ja digitaaliset teknologiat voivat olla välttämättömiä lasten elämän ja henkiinjäämisen kannalta etenkin kriisitilanteissa. Sopimusvaltioiden tulisi ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimiin suojellakseen lapsia riskeiltä, jotka vaarantavat heidän oikeutensa elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. Digitaalisten ympäristöjen riskit liittyvät sisältöihin, kontakteihin, käyttäytymiseen ja sopimuksiin. Tällaisia riskejä ovat esimerkiksi väkivaltainen ja seksuaalinen sisältö, vihapuhe ja ahdistelu verkossa, uhkapelaaminen, seksuaalinen ja muu riisto ja hyväksikäyttö sekä itsemurhaan tai hengenvaarallisiin tekoihin kannustaminen tai yllyttäminen. Taustalla voivat olla myös ri-

> kolliset, aseistetut terroristiryhmät tai väkivaltaiset ääriryhmät. Sopimusvaltioiden tulisi tunnistaa uudenlaiset riskit, joita lapset kohtaavat erilaisissa yhteyksissä, ja reagoida niihin. Myös lasten näkemyksiä heidän kohtaamiensa riskien luonteesta tulisi kuunnella."

Lapsiasiavaltuutettu yhtyy komission käsitykseen (COM(2022) 209 final, suom.käännös, s. 2-3) siitä, että tähänastiset toimet lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivaltaa esittävän materiaalin torjumiseksi, jotka pohjautuvat vapaaehtoisiin toimiin, eivät ole olleet riittäviä. Näin ollen velvoittavan asetuksen aikaansaaminen on tärkeää.

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan valtioneuvoston kanta (kirjelmä, kohta 10) on perusteltu eikä siihen ole erityistä huomauttamista. Jatkoneuvotteluissa on tärkeää huolehtia siitä, että ratkaisuvaihtoehtoja ja niiden vaikutuksia arvioidaan huolellisesti ja ensisijaisesti lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. Lapsen oikeus elämään sekä henkiinjäämisen ja kehittymisen täysimääräisiin edellytyksiin (LOS 6 artikla), jota oikeus suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta osaltaan edistää, on perustavanlaatuinen lapsen perusoikeus ja ihmisoikeus. Vaikka onkin selvää, että asetusehdotuksen mukaiset toimenpiteet tulevat vaatimaan resursseja sekä kansallisella tasolla että EU:n tasolla, niin viranomaisilta kuin yrityksiltä ja muilta toimijoilta, on lapsen edun ensisijaisuudella oltava merkittävä painoarvo lopullisista ratkaisuista päätettäessä.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa lopuksi, että verkkovälitteinen lapsiin kohdistuva väkivalta ei kaikissa tilanteissa ole seksuaaliväkivaltaa. Verkossa leviää vakavaa ja raakaa lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa esittävää materiaalia yhä enenevässä määrin. Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että tehokkaat ja pakolliset torjuntatoimet tulee ulottaa kaikkeen lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa esittävään materiaaliin, riippumatta siitä katsotaanko se luonteeltaan seksuaaliväkivallaksi vai ei.

Lapsen oikeuksien sopimuksen sopimusvaltiot ovat sitoutuneet suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa on ryhdyttävä erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen a) lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin; b) lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa; c) lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa (34 artikla). Lisäksi 35 artiklan mukaisesti sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryh-

tymään kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten ryöstämisen, myynnin ja kauppaamisen missään tarkoituksessa ja muodossa ja 36 artiklassa sitoutuneet suojelemaan lasta kaikilta muilta hänen hyvinvointiaan jollain tavoin uhkaavilta hyväksikäytön muodoilta.[2] LOS:n ohella lapsen suojeluun velvoittavat myös monet muut kansainväliset ihmisoikeussopimuksen, kuten esimerkiksi Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (SopS 87-88/2011, Lanzarote-sopimus).[3]

YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut muun muassa seuraavasti:

> ” Sopimusvaltioiden tulee muun muassa säännöllisesti tarkistaa, päivittää ja toteuttaa vankkoja lainsäädäntö-, sääntely- ja institutionaalisia puitteita, jotka suojelevat lapsia kaikenlaisten väkivallan muotojen tunnetuilta ja uusilta riskeiltä digitaalisessa ympäristössä. Tällaisia riskejä ovat muun muassa fyysisen ja henkisen väkivallan, vahingoittamisen tai pahoinpitelyn, laiminlyönnin tai huonon kohtelun, riiston ja hyväksikäytön riskit, mukaan lukien seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön, lapsikaupan, sukupuolittuneen väkivallan, verkkovihan, kyberhyökkäysten ja tietosodankäynnin riskit. Sopimusvaltioiden tulisi ottaa käyttöön lasten kehittyvien valmiuksien mukaisia turva- ja suojatoimia.” (Yleiskommentti nro 25, kohta 82).

Niin kansallinen kuin kansainvälinenkin velvoite suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta kaikin mahdollisin keinoin on hyvin vahva.

Jyväskylässä 26.9.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

[1] YK.n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 25 (2021) digitaaliseen ympäristöön liittyvistä lapsen oikeuksista (CRC/C/GC/5). Epävirallinen suomenkielinen käännös lapsiasivaltuuutetun verkkosivuilla https://lapsiasia.fi/yleiskommentit

[2] Lisäksi LOS 19 artiklan mukaan sopimusvaltiot ovat sitoutuneet ryhtymään kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaanlukien seksuaalinen hyväksikäyttö.

[3] Lanzarote-sopimuksen ensimmäinen kansallinen toimeenpanosuunnitelma valmistui keväällä 2022. Lanzaroten sopimus: Kansallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2022–2025. Verkossa http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8675-6.